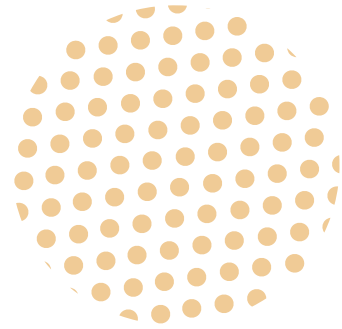

Lietuvos įtraukties
švietimo centras

įtrauktis

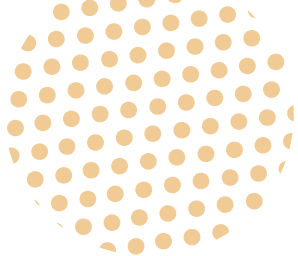

STEBĖJIMO METODO TAIKYMAS PEDAGOGINIO PSICHOLOGINIO VERTINIMO PROCESSE

METODINIAI NURODYMAI
ŠVIETIMO PAGALBOS SPECIALISTAMS

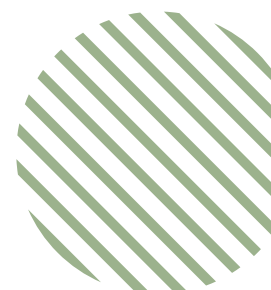
Vilnius, 2025

Leidinį parengė: Laura Čepaitė, dr. Sigita Girdzijauskienė,
dr. Rita Ilgūnė-Martinėlienė, Neringa Kaminskienė,
Sabina Sadovska, Barbora Skirgailaitė, Vytis Valantinas

Redaktorė: Lina Kesteniene

Maketuotoja: Olivija Žukauskaitė

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

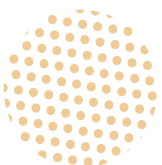
Elektroninis leidinys

ISBN 978-609-96560-4-5 (PDF)

TURINYS

STEBĖJIMO METODO SAMPRATA	4
STEBĖJIMO ETIKOS PRINCIPAI	6
NURODYMAI STEBĖTOJUI, KAIP PASIRUOŠTI STEBĖJIMUI IR KAIP TINKAMAI STEBĖTI	7
STEBĖJIMO DUOMENŲ PATIKIMUMAS IR VALIDUMAS	12
STEBĖJIMO DUOMENŲ RINKIMO TIPAI	13
NURODYMAI STEBĖTOJUI, KĄ DARYTI SU STEBĖJIMO DUOMENIMIS	16
LITERATŪRA	18

STEBĖJIMO METODO SAMPRATA

Stebėjimo metodas yra vienas iš pagrindinių švietimo pagalbos specialistų įrankių, siekiant suprasti vaiko¹ problemą bei jos kontekstą (priežastis, aplinkybės) ir planuoti tinkamą pagalbą, siekiant įveikti arba išspręsti problemą. Stebėjimo metodas – tai taip pat pedagoginio psichologinio įvertinimo proceso dalis, šalia kitų lygiaverčių metodų: standartizuoto testavimo, interviu, neformalių vertinimo procedūrų (testavimo be apribojimų, vaiko ugdymosi pasiekimų įvertinimo, vaiko darbų ir kt.). Visi šie metodai papildo vienas kitą, o kažkurio vieno iš jų gali neužtekti sprendimui dėl vaiko galių, sunkumų ir reikiamos pagalbos priimti.

Kada taikomas stebėjimo metodas:

- renkant informaciją iki pirminio ugdymosi poreikių vertinimo;
- atliekant pirminį ugdymosi poreikių vertinimą;
- atliekant specialiųjų ugdymosi poreikių vertinimą;
- kitais metodais gautai informacijai papildyti, atliekant standartizuotą vertinimą;
- siekiant tikslingai planuoti ir organizuoti švietimo pagalbą;
- vertinant teikiamos pagalbos efektyvumą.

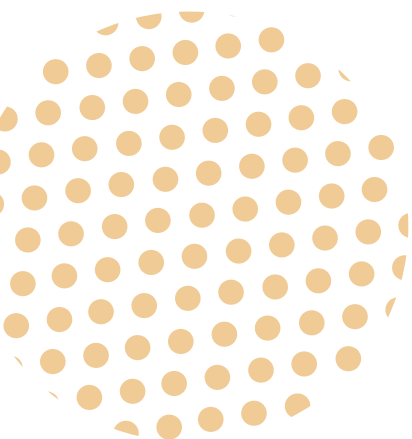
Stebėjimo metodo privalumai:

- stebint vaiką natūralioje aplinkoje fiksuojamas tipiškas, situacijai būdingas vaiko elgesys;
- fiksuojamas stebimos situacijos kontekstas, elgesio raiškos aplinkybės;
- papildoma kitais būdais ar iš kitų šaltinių gauta informacija;
- patikrinamas kitais būdais gautų duomenų validumas;
- palyginamas vaiko elgesys natūralioje aplinkoje ir standartizuoto testavimo metu;
- tiriami ankstyvojo amžiaus vaikai arba vaikai su raidos sutrikimais, kuriuos sudėtinga ar neįmanoma įvertinti kitais metodais.

¹ Šiame leidinyje vartojama sąvoka „vaikas“ apima visus vaikus ir jaunuolius iki 18 metų.

Stebėjimo metodo trūkumai:

- reikalauja laiko ir kitų sąnaudų išsamiam ir tipiškam vaiko elgesio vaizdui gauti;
- kokybė priklauso nuo stebėtojo kompetencijos (gali likti neužfiksuotas svarbus elgesys);
- stebėtojas gali paveikti vaiko ir (ar) su juo susijusių asmenų elgesį ar jo dažnumą;
- stebėtojo lūkesčiai, nuostatos, per greitos interpretacijos gali iškreipti fiksuojamus duomenis;
- sunku fiksuoti retą elgesį, pasireiškiantį kaip atsakas į specifinį stimulą;
- netinka informacijai apie vaiko mintis, įsitikinimus, suvokimą, jausmus ir nuostatas rinkti.

STEBĖJIMO ETIKOS PRINCIPAI

Pagarbos – stebėtojo veiksmai turi nepažeisti vaiko ir mokytojo, kuris veda veiklą, orumo, saugumo, pasitikėjimo.

Teisingumo – stebėjimas turi būti atliekamas nesiremiant išankstiniais vertinimais ar stereotipais.

Nešališkumo – stebėtojas nesikiša į veiklos procesą, stengiasi būti nepastebimas. Su vaikais ir pedagogais bendrauja labai santūriai, tik tiek, kiek būtina, išlaikydamas stebėtojo vaidmenį. Stengiasi neparodyti, kuris vaikas yra stebėjimo objektas. Reaguoja ir padeda, esant sveikatai ar gyvybei pavojingoms situacijoms.

Objektyvumo – stebėtojas turi surinkti informaciją ir ją pateikti faktais, vengiant išankstinių nuostatų, subjektyvių vertinimų, interpretacijų.

Konfidencialumo – surinkta stebėjimo medžiaga turi būti konfidenciali ir naudojama tik iš anksto aptartiems tikslams įgyvendinti ir tik su suinteresuotais asmenimis. Konkretaus vaiko stebėjimui turi būti gautas tėvų sutikimas.

Kompetencijos – stebėtojas turėtų naudoti tokius metodus, kurie atitinka jo kompetencijos lygį. Jei trūksta žinių ar įgūdžių, prieš atliekant stebėjimą svarbu juos įgyti – dalyvaujant mokymuose, konsultuojantis su kitais specialistais ar studijuojant mokslinę literatūrą. Jei to padaryti nėra galimybės, stebėjimo užduotį tikslinga perduoti kompetentingam specialistui.

Holistiškumo – planuojant, atliekant stebėjimą ir interpretuojant gautus rezultatus stebėtojas turėtų vadovautis visuminiu požiūriu į vertinamą vaiką ir integruoti informaciją, gautą kitais metodais ir iš įvairių šaltinių.

NURODYMAI STEBĖTOJUI, KAIP PASIRUOŠTI STEBĖJIMUI IR KAIP TINKAMAI STEBĖTI

Tam, kad stebėjimo metodas būtų patikimu duomenų šaltiniu švietimo pagalbos specialistams, būtina jam tinkamai pasiruošti ir laikytis tam tikrų taisyklių jį taikant.

Kreipimosi priežasties nustatymas

Stebėjimo planavimas ir ruošimasis jam visada prasideda nuo kreipimosi priėmimo iš mokytojų, tėvų ar kitų specialistų ir kreipimosi priežasties išsiaiškinimo. Labai svarbu surinkti tikslią informaciją apie vaiko elgesį, problemą, dėl kurios kreipiasi mokytojai (tėvai), skirti tam pakankamai laiko. Pirmiausia prašoma mokytojo (tėvų) apibūdinti problemą: su kuo susiję pastebimi vaiko sunkumai (su mokymusi – skaitymu, rašymu, matematika, dėmesiu, atmintimi, kalba, kt.; su elgesiu; su tarpusavio bendravimu su bendraamžiais (suaugusiais); kt.). Tada aiškinamasi, kada, kokiomis aplinkybėmis tie sunkumai pasireiškia, nuo kada, kaip dažnai ir t. t. Taip pat svarbu jau nuo pat pradžių atkreipti mokytojų (tėvų) dėmesį ir išsiaiškinti, kokios yra vaiko stipriosios pusės ir kaip jos padėjo ar galėtų padėti sprendžiant esamus sunkumus.

Stebėjimo tikslas

Kreipimosi metu surinkta informacija turi padėti atsakyti į klausimą, koku tikslu bus taikomas stebėjimas: suprasti, kas sukelia esamus sunkumus, kas juos pastiprina ar kaip tik sumažina, kaip kiti reaguoja į šiuos sunkumus, kiek vaiko sunkumai yra būdingi tik jam, ar kiti vaikai klasėje (grupėje) elgiasi taip pat (panašiai) ir t. t.

Stebėjimo planavimas

Suformulavus stebėjimo tikslą, reikia apsvarstyti ir parengti stebėjimo planą. Planuojant stebėjimus reikėtų vadovautis šiais principais:

- **nuo bendro vaizdo prie konkretaus elgesio:** stebint pirmą kartą vaiką ir jo elgesį (problema), dėl kurio buvo kreiptasi, reikėtų matyti visumą (vaiką, aplinką, kitus vaikus, suaugusiuosius, esančius šioje aplinkoje) ir tik vėliau galima koncentruotis į konkretų elgesį. Tai svarbu siekiant suprasti stebimo (vertinamo) vaiko konkretaus elgesio (problemos) kontekstą, taip pat palyginti vaiko elgesį su kitų vaikų elgesiu tame pačiame kontekste;
- **nuo aprašomojo prie sistemingo stebėjimo duomenų rinkimo:** po dėmesingo vaiko stebėjimo per skirtingas pamokas ir skirtingu dienos metu (taikant aprašomąjį stebėjimo duomenų rinkimą), galima bus išskirti ir apibrėžti konkretų (tikslinį) elgesį ir jį tiksliau stebėti bei analizuoti (taikant ABC schemą, sistemingą įvykių arba intervalų stebėjimo duomenų rinkimą).

Stebimo tikslinio elgesio apibrėžimas

Tikslinis elgesys (angl. *target behavior*) apibrėžiamas objektyviais ir aiškiais terminais. Šis apibrėžimas svarbus todėl, kad stebėtojas užfiksuotų elgesį, kai tik jis prasideda, ir atskirtų tą elgesį nuo kito, panašaus į jį. Tikslinio elgesio apibrėžimas susideda iš elgesio apibūdinimo ir konkrečių veiksmų, rodančių šį elgesį, pavyzdžių.

Tikslinio elgesio apibrėžimas: vaiko dėmesingumo praradimas užsiėmimo metu.

Tikslinio elgesio apibūdinimas: kiekvienas elgesys, rodantis, kad mokinys nesusitelkęs į atliekamą užduotį, mokytojo aiškinamą temą, visai grupei ar stebimam vaikui sakomą instrukciją.

Tikslinio elgesio pavyzdžiai: vaikas ilgiau nei 10 sekundžių žiūri pro langą, žaidžia su rašikliu, dairosi aplink, piešia į sąsiuvinį, nereaguoja į mokytojo klausimus ir t. t.

Stebėjimo laiko, aplinkos ir skaičiaus numatymas

Svarbu stebėti vaiką tokiu laiku ir tokioje aplinkoje, kur tikėtina, kad tikslinis elgesys pasirodys (tam tikroje pamokoje ar pertraukų metu). Taip pat reikia numatyti ir parinkti tinkamus:

- stebėjimo laikotarpius (savaitės dienas, pamokas ar kitą buvimo švietimo įstaigoje laiką),
- konkrečius laiko tarpus (pavyzdžiui, 10–30 min., visą pamoką),
- stebėjimų skaičių.

Nėra nustatyto tikslo stebėjimų skaičiaus – tai priklauso nuo stebėjimo tikslo, vaiko elgesio tipišumo, specialistų galimybių. Pabrėžiama, kad siekiant gauti išsamų sunkumų ir (ar) tipiško vaiko elgesio vaizdą, būtina stebėti daugiau negu vieną kartą ir daugiau nei viename kontekste. Stebėjimai neturi būti labai ilgi (nebūtina stebėti visos pamokos ar užsiėmimo), pakankamai informatyvūs yra ir trumpesni laiko tarpai. Svarbu, kad vaikas būtų stebimas skirtingų pamokų ar užsiėmimų metu ir skirtingoje aplinkoje (klasėje (grupėje), žaidimų aikštelėje, kt.), skirtingomis dienomis – taip, kad būtų stebimas įprastas, tipiškas, reprezentacinis vaiko elgesys, kuris gali būti kitoks priklausomai nuo aplinkos, dienos meto, atliekamos veiklos ir t. t.

Stebėjimo duomenų rinkimo tipo pasirinkimas.

Atlikus prieš tai aprašytus žingsnius, reikia pasirinkti tinkamiausią stebėjimo duomenų rinkimo tipą, kuris geriausiai padėtų pasiekti iškeltą tikslą ir pastebėti tikslinį elgesį. Plačiau ši tema aprašyta skyrelyje „Stebėjimo duomenų rinkimo tipai“.

Pokalbio gairės su mokytoju, prieš stebėtoju pradėdant stebėjimą

Labai svarbu iš anksto aptarti visą stebėjimo situaciją su mokytoju, kurio pamokoje (veikloje) bus stebimas vaikas, akcentuoti, kad mokytojo tipiškas, natūralus elgesys yra labai svarbus tam, kad pasireikštų vaiko tipiškas, natūralus elgesys, kuris ir reikalingas stebėjimui. Jei klasėje (grupėje) yra kitas suaugęs žmogus, pavyzdžiui, mokinio padėjėjas, su juo taip pat reikėtų aptarti jo elgesį stebėjimo metu. Toliau vardijamos aplinkybės, galinčios padėti užtikrinti vaiko tipišką, natūralų elgesį, kurias verta aptarti su mokytoju:

- geriausias laikas (pamoka), kada specialistas galėtų atlikti stebėjimus;
- konkretus laikas, kada specialistas ateina stebėti ir kada išeina (ypač aktualu, kai stebima ne visa pamoka (veikla));
- mokytojas nekreipia dėmesio į stebintį specialistą;
- mokytojas neturėtų skirti stebimam vaikui išskirtinio ar papildomo dėmesio ir nekomentuoti stebimo vaiko elgesio (pavyzdžiui, „elkis kaip visada“);
- pamoka, jos organizavimas, naudojamos priemonės turėtų būti kuo labiau įprastos;
- tinkama specialisto sėdėjimo vieta klasėje (grupėje) – kuo mažiau pastebima, bet ir pakankamai arti, kad galėtų tiksliai fiksuoti informaciją ir, kai įmanoma, rinkti kalbos pavyzdžius;
- optimalu, jei stebėtojo buvimas klasėje (grupėje) yra įprastas, tačiau jei taip nėra, mokytojas iš anksto neutraliai informuoja vaikus, kad kažkada (šiandien) gali ateiti kažkas iš suaugusiųjų (arba konkrečiai tam tikras specialistas) pažiūrėti, kaip vyksta pamoka ar veikla;
- susitarti su mokytoju, kad susiklosčius neprognozuotoms aplinkybėms (pavyzdžiui, mokytojui susirgus, pastebėjus kažkokių pokyčių vaiko elgesyje, savijautoje, pasikeitimus klasėje (grupėje) jis iš anksto praneš stebėti ateinančiam specialistui. Esant tokioms aplinkybėms reikėtų apsvarstyti galimybes atidėti stebėjimą, kol situacija vėl taps įprasta.

Elgesio aprašymas be interpretacijų stebėjimo metu

Stebėjimo metu svarbu fiksuoti ir aprašyti tai, kas ir kaip vyksta, t. y. ką matome, girdime. Reikėtų vengti paaiškinimų, įvertinimų ir interpretacijų (kodėl vyksta, ką toks elgesys gali reikšti). Pavyzdžiui, vietoj „vaikas atrodė liūdnas“ reikėtų įvardyti konkrečius veiksmus: „Vaikas, gavęs blogą pažymį, susigūžė, akyse susikaupė ašaros, pasidarė tylesnis nei įprastai“. Kartais gali būti sunku iš karto suprasti vaikų elgesį, todėl stebėjimo metu svarbu išlaikyti budrumą ir fiksuoti tik tiksliai faktus, o analizę atlikti po stebėjimo. Pavyzdžiui, gali atrodyti, kad tam tikroje situacijoje vaikas tiesiog nenori kažko atlikti, jam neįdomu, o pastebėti faktai („gavęs užduotį vaikas perskaito sąlygą, peržiūri, ką reikės atlikti, papurto galvą“) padeda kelti kitas hipotezes, pavyzdžiui, apie vaiko baimę atlikti užduotį, galimas mokymosi spragas ar kt. Skuboti vertinimai, interpretacijos gali būti šališki, neteisingi ir iškreipti stebėjimo duomenis.

STEBĖJIMO DUOMENŲ PATIKIMUMAS IR VALIDUMAS

Stebėjimo nurodymų laikymasis padeda užtikrinti stebėjimo duomenų patikimumą ir validumą, suformuluoti tinkamą išvadą. 1 lentelėje pateikta informacija, kaip dar galima užtikrinti stebėjimo duomenų patikimumą ir validumą.

1 lentelė. Stebėjimo patikimumo ir validumo užtikrinimo procedūros.

Patikimumo užtikrinimo procedūros	Validumo užtikrinimo procedūros
<ul style="list-style-type: none">• Stebėjimas įvairiose situacijose ir skirtingomis sąlygomis – vaikas turėtų būti stebimas ne vieną kartą ir ne tik vienoje veikloje. Stebėjimas turėtų vykti skirtingu laiku, įvairioje aplinkoje (pavyzdžiui, lauke, klasėje, grupėje) ir atliekant skirtingas veiklas (užduočių atlikimas, darbas grupėje, laisvas žaidimas). Tai padeda įsitikinti, kad pastebėtas elgesys nėra atsitiktinis ar išprovokuotas konkrečios situacijos.• Mokytojo (ar kito su vaiku dirbančio specialisto) pasiteiravimas dėl elgesio tipišumo – po stebėjimo būtina pasiteirauti mokytojo, ar stebimos veiklos metu vaikas elgėsi įprastai. Mokytojo patvirtinimas, kad vaiko elgesys buvo tipiškas, leidžia galvoti, kad stebėjimo duomenys yra patikimi. Jeigu vaikas elgėsi neįprastai (pavyzdžiui, dėl nuovargio, nuotaikos ar kitų kontekstinių veiksnių), stebėjimo duomenų geriau nenaudoti.	<ul style="list-style-type: none">• Stebėjimo derinimas su kitais metodais – stebėjimo metu gauta informacija turėtų būti papildoma taikant kitus metodus (interviu, dokumentų analizę, standartizuotą testavimą). Tai leidžia palyginti duomenis iš skirtingų šaltinių ir sumažina subjektyvaus vertinimo riziką.• Kelių stebėtojų dalyvavimas ir stebėjimo suderinamumas – naudinga, kai to paties vaiko stebėjimas atliekamas 2–3 stebėtojų (nebūtinai tuo pačiu metu). Prieš stebėjimą stebėtojai turėtų kartu nutarti, kokį tikslinį elgesį planuoja stebėti, o po stebėjimo aptarti surinktus duomenis – tai mažina individualaus interpretavimo skirtumus.

STEBĖJIMO DUOMENŲ RINKIMO TIPAI

Praktikoje stebėjimo duomenys gali būti renkami įvairiais būdais. Jie skirstomi į dvi pagrindines grupes: aprašomąjį stebėjimą ir sistemingus elgesio fiksavimo tipus. Aprašomojo stebėjimo metu elgesys aprašomas laisvai, nestruktūruotai, gaunama tik kokybinė informacija. Tuo tarpu taikant sistemingus elgesio fiksavimo metodus naudojami konkretūs tikslinio elgesio apibrėžimai (elgesio kodai), o surinkti duomenys leidžia atlikti ir kiekybinę analizę.

Aprašomojo stebėjimo (kitai vadinamo naratyviniu, angl. *naturalistic*) metu chronologiškai fiksuojami ir išsamiai aprašomi elgesio įvykiai (elgesys, jo kontekstas, aplinkos ypatumai), vengiama interpretacijų. Šis metodas leidžia geriau suprasti elgesio kontekstą, todėl ypač naudingas pradiniame stebėjimo etape.

Aprašomojo stebėjimo pavyzdys:

2025-10-15 matematikos kabinete, per 6 pamoką, vykstant grupinei matematikos užduočiai (dalyvaujant mokytojai ir 7a klasės mokiniams), mokytoja paprašė pradėti darbą grupėse. Mokinys L., išgirdęs prašymą, pradėjo šaukti ir mėtyti daiktus. Mokytoja paprašė mokinio nusiraminti, tačiau L. toliau šaukė ir mėtė daiktus. Tada mokytoja pasakė L. eiti pas socialinę pedagogę. Rėkdamas L. išėjo iš klasės. Elgesys truko apie 10 minučių.

Atlikus aprašomąjį stebėjimą labai naudinga atlikti priežasties–elgesio–pasekmės analizę (kitai vadinamą ABC analize). Ji atliekama pildant 2 lentelę.

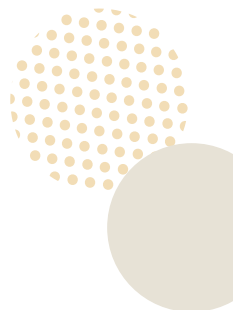
Aplinkybės (A) leidžia suprasti, kokios priežastys paskatina elgesio pasireiškimą. Pavyzdžiui, elgesys dažniausiai pasireiškia paskutinių pamokų metu, kai vaikas jau yra pavargęs, arba mokinys elgiasi taip tik tada, kai reikia bendrauti su vienu iš bendraklasių. Elgesio pasekmės (C) padeda kelti klausimus apie tai, ko vaikas siekia savo veiksmais, ar gaunamas koks nors elgesio pastiprinimas. Pavyzdžiui, vaikas, paprašytas eiti į socialinės pedagogės kabinetą, išvengia darbo grupėje.

Surinkus pakankamai informacijos apie elgesio aplinkybes ir pasekmes galima kelti prielaidas apie elgesio tikslą arba funkciją (dėl ko elgiamasi tam tikru būdu), galvoti apie elgesio keitimą: koku priimtinu elgesiu vaikas galėtų siekti tų pačių tikslų, kaip galima keisti aplinką, veiklą ar kt., kad nebūtų išprovokuotas probleminis elgesys. ABC analizė padeda suprasti ir pozityvų elgesį bei planuoti tinkamą intervenciją, tik tam gali prireikti kelių stebėjimų įvairiuose kontekstuose, įvairiu metu, nustatyti, kiek dažnai ir kada vyksta elgesys.

2 lentelė. Priežasties–elgesio–pasekmės (ABC) analizės pavyzdys.

Data/Laikas/ Vieta	Veikla, dalyvaujantys asmenys	A – kas įvyko prieš?	B – elgesys	C – pasekmė, kas įvyko po to?
Kada ir kur pasirodė elgesys?	Kokia veikla vyko, kai elgesys pasirodė?	Kas vyko prieš pat pasirodant elgesiui (galimos priežastys)?	Tiksliai apibūdintas elgesys	Kas vyko po elgesio (galima elgesio paskirtis)?
2025-10-15, matematikos kabinetas, 6 pamoka	Matematikos pamoka, dalyvauja mokytoja, 23 7a klasės mokiniai ir mokinys L.	Mokytoja paprashė mokinių atlikti užduotį grupelėse	L., išgirdęs prašymą pradėjo šaukti, mėtė daiktus	Mokytoja paprashė mokinio nusiraminti
		Mokytoja paprashė mokinio nusiraminti	L. toliau šaukė ir mėtė daiktus	Mokytoja pasakė L. eiti pas socialinę pedagogę
...

Sisteminio stebėjimo duomenų rinkimo tipai yra skirstomi į tipus. Praktikoje dažniausiai naudojamas įvykių (dažnių arba trukmės) ir intervalų fiksavimas. Norint taikyti bet kurį iš jų, reikalingas tikslinio elgesio apibrėžimas, kuris padeda objektyviau įvertinti vaiko patiriamus sunkumus: pavyzdžiui, suprasti, ar stebimas elgesys retėja (dažnėja), yra dažnesnis veiklos pradžioje ar pabaigoje, palyginti vaiko elgesį su kitais. 2 lentelėje trumpai pristatomi pagrindiniai sisteminio stebėjimo duomenų rinkimo tipai, jų metu surinkta informacija leidžia atlikti kiekybinę analizę.

3 lentelė. Pagrindiniai sistemingo stebėjimo duomenų rinkimo tipai

	Dažnio (angl. event recording)	Trukmės (angl. duration recording)	Intervalų (angl. time sampling)
Kada taikoma?	Kai elgesys iš anksto apibrėžtas, t. y. toks, kuris turi aiškią pradžią ir pabaigą, norima suprasti, ar vaiko stebimas elgesys dažnėja (retėja), yra dažnesnis nei kitų vaikų klasėje (grupėje), keičiasi jo dažnis skirtingoje aplinkoje.	Kai svarbu ne tik elgesio dažnis (kiek kartų pastebimas elgesys), bet ir elgesio trukmė (kiek laiko trunka kiekvienas stebimas elgesys).	Kai norima įžvelgti elgesio ir laiko sąsajas, kai elgesys tęstinis (neturi aiškos pradžios ir pabaigos), kai norima suprasti, ar elgesys daugiau pasireiškia veiklos pabaigoje (kai vaikas pavargęs) ar pradžioje (kai vaikas dar nesusikaupęs).
Kaip taikoma?	Elgesys fiksuojamas kiekvieną kartą, kai pasireiškia. Elgesio pasireiškimų skaičius padalijamas iš stebėjimo laiko – gaunamas elgesio pasikartojimo dažnis.	Fiksuojama, kiek ilgai konkretus elgesys tęsiasi.	Fiksuojama, kai elgesys pasireiškia bet kuriuo intervalo metu, net trumpai. Nėra fiksuojamas kiekvienas elgesio epizodas. Stebėjimo rezultatas – kiekis intervalų, kurių metu buvo stebėtas elgesys.
Pavyzdžiai	<p>Mergaitė pamokos metu pravardžiuoja bendraklasius (žymimas kiekvienas kartas) (stebėjimas truko 45 min., elgesys pasireiškė 7 kartus: $7 \div 45 = 0,15$ kartų per min.). Pertraukos metu pravardžiuoja bendraklasius (stebėjimas truko 15 min., elgesys</p> <p>Berniukas mokosi dalytis žaislais su kitais vaikais. Pirmo 30 min. stebėjimo metu vaikas pasiūlė žaislą kitam vaikui 1 kartą (0,03 per min.), kito 30 min. stebėjimo (pritaikius specialistų intervenciją) – 3 kartus (0,1 per min.).</p>	<p>Vaikas du kartus atsistoja ir išeina iš užsiėmimo, tačiau pirmą kartą negrįžta 13 min., antrą – 6 min., t. y. praleidžia beveik pusę užsiėmimo (stebima elgesio trukmė).</p> <p>Pirmo stebėjimo metu vaiko pykčio priepuolis truko 15 min., antrojo stebėjimo metu (po dviejų savaičių, pritaikius specialistų pasiūlytą intervenciją) jis truko 12 min.</p>	<p>Mergaitė pamokos metu kalba be mokytojo leidimo (žymima, ar elgesys pasireiškia bent kartą per intervalą, intervalo trukmė 15 s).</p> <p>Berniukas darželio grupėje čiulpia pirštą. Stebėjimų metu nustatyta, kad jis dažniau tai daro dienos pradžioje nei pabaigoje.</p>

Pateikiame stebėjimo protokolų pavyzdžių:

Aprašomojo stebėjimo protokolas

ABC analizės protokolas

Įvykių dažnio fiksavimo protokolas

Trukmės fiksavimo protokolas

Intervalų fiksavimo protokolas

NURODYMAI STEBĖTOJUI, KĄ DARYTI SU STEBĖJIMO DUOMENIMIS

Surinkus stebėjimo duomenis jie toliau yra analizuojami ir integruojami kartu su kitais būdais gaunamais duomenimis, formuluojamos išvados ir rengiamos rekomendacijos vaikui, mokytojams, klasei, tėvams. Šiuos po stebėjimo einančius žingsnius būtų galima skirstyti į kelis pagrindinius etapus:

Po kiekvieno stebėjimo gauti duomenys yra analizuojami ir apdorojami:

- Po stebėjimo reikia įvertinti, ar gauti duomenys yra patikimi ir validūs (pavyzdžiui, ar stebėjimas buvo atliekamas pakankamą stebėjimų skaičių ir buvo užfiksuotas tipiškas vaiko elgesys). Tai svarbu, nes tik patikimi ir validūs duomenys yra tinkami naudoti tolesnėje analizėje.
- Po stebėjimo duomenis jau galima interpretuoti:
 - ↳ Jei buvo naudojamas aprašomasis stebėjimas, interpretuojant kokybinius duomenis galima analizuoti veiklos kontekstą, gilintis, kurie veiksniai sukelia (išprovokuoja), palaiko (skatina) ar slopina (mažina) elgesį (tiek pageidaujamą, tiek nepageidaujamą). Šiame žingsnyje rekomenduojama atlikti ABC analizę, kuri padeda nustatyti elgesio dėsningumus ar priežastis.
 - ↳ Jei buvo naudojami sistemingi stebėjimo duomenų rinkimo tipai (dažnio, trukmės, intervalo stebėjimas), reikia suskaičiuoti galimus rodiklius (dažnį per min., kokią stebimos veiklos dalį truko elgesys ir t. t.). Tada galima juos analizuoti. Pavyzdžiui, nustatyti, ar elgesys yra pavienis ar nuoseklus, ar stebima elgesio dinamika (elgesys dažnėja, retėja).

- Interpretacijos metu keliamos hipotezės, kurios turi remtis faktiniais stebėjimo duomenimis.
- Po interpretacijos svarbu įsivertinti, ar stebėjimo duomenys padėjo atsakyti į išsikeltus klausimus. Jeigu taip – galima atlikti kitus žingsnius. Jei ne – galima svarstyti, ką reikėtų pakeisti: stebėjimo laiką, aplinką, galbūt stebėjimą reikia atlikti daugiau kartų, o gal stebėjimas yra netinkamas metodas, norint atsakyti į iškeltą klausimą.

Stebėjimų metu surinkti duomenys jungiami su kitais metodais gauta informacija ir remiantis jais formuluojama intervencija:

- Intervencija turėtų apimti rekomendacijas vaikui, tėvams, mokytojams ir kitiems specialistams, dirbantiems su vaiku.
- Numatomas intervencijos laikotarpis numatytoms priemonėms įgyvendinti.
- Numatytas pagalbos priemonės rekomenduojama pateikti pagalbos plane ir aptarti su pačiu vaiku, jo tėvais ir mokytojais.

Po priemonės įgyvendinti numatyto laiko atliekamas vertinimas, kiek tos priemonės buvo efektyvios:

- Efektyvumui įvertinti reikia surinkti informaciją iš vaiko, tėvų, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, taikant stebėjimą ar (ir) kitus metodus.
- Pagal naujai surinktus duomenis, esant poreikiui, koreguojamos rekomendacijos ar pagalbos planas.

LITERATŪRA

1. Ališauskas, A. (2019). *Vaiko situacijos vertinimas: sėkmingo ugdymosi link (mokomoji knyga)*. Šiauliai: Lucilijus.
2. Bakeman, R., & Quera, V. (2023). *Behavioral observation*. In *APA handbook of research methods in psychology: Foundations, planning, measures, and psychometrics*. Vol. 1 2nd ed. (pp. 251–274). American Psychological Association. <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/0000318-013>
3. Čekuolienė D. (2008). *Stebėjimas psichologijoje: moksliniai tyrimai, diagnostika ir korekcija. Metodiniai nurodymai*. Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius.
4. Dombrowski S. C. (2020). *Psychoeducational Assessment and Report Writing*. Second Edition. Springer, Switzerland.
5. Epp, A. M., Dobson, K., & Pusch, D. (2012). *Psychopathology: Diagnosis, assessment, and classification*. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (2nd ed., pp. 225–233). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-375000-6.00294-9>
6. Fink, J. W. (2017). *Beyond the tests: Record review, interview, and observations in forensic neuropsychology*. In *APA handbook of forensic neuropsychology*. (pp. 41–55). American Psychological Association. <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/0000032-003>
7. Gintilienė G. (2008). *Vaiko psichologinis įvertinimas*. Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius.
8. Kamphaus, R. W., & Dever, B. V. (2016). *Behavioral observations and assessment*. In *APA handbook of clinical psychology: Applications and methods*. Vol. 3 (pp. 17–29). American Psychological Association. <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/14861-002>
9. Lidz C. S. (2003). *Early Childhood Assessment*. John Wiley & Sons, Inc., New Jersey.
10. Lindahl, K. M., Malik, N. M., & Wigderson, S. (2019). *Observational methods: Overview*. In *APA handbook of contemporary family psychology: Foundations, methods, and contemporary issues across the lifespan*. Vol. 1 (pp. 281–297). American Psychological Association. <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/0000099-016>

11. Miltenberger, R. G., & Weil, T. M. (2013). *Observation and measurement in behavior analysis*. In *APA handbook of behavior analysis, Vol. 1: Methods and principles*. (pp. 127–150). American Psychological Association. <https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/13937-006>
12. Sattler, J. M., Hoge R. D. (2006). *Assessment of Children: Behavioral, Social, and Clinical Foundations*. Fifth Edition. Jerome M. Sattler, Publisher Inc., San Diego.
13. Sattler, J. M. (2001). *Assessment of Children: Cognitive Applications*. Fourth Edition. Jerome M. Sattler, Publisher Inc., San Diego.
14. Tarptautinės mokyklos psichologijos asociacija (2021). *Tarptautinės mokyklos psichologijos asociacijos ISPA etikos kodeksas*. Paimta iš interneto: <https://ispaweb.org/wp-content/uploads/2023/02/ISPA-Code-of-Ethics-2021-Lithuanian.pdf>